

NEVELÉSTÖRTÉNET

A GYERMEK, A CSALÁD ÉS A PEDAGÓGUS EGYSÉGE A WALDORF-ÓVODÁBAN. AZ ÓVODAPEDAGÓGUSOK ÉS A SZÜLŐK EGYÜTTMŰKÖDÉSE A WALDORF-ÓVODÁS GYERMEKEK HARMONIKUS FEJLŐDÉSE ÉRDEKÉBEN

(Második rész.)

Márföldi Erika

Összefoglaló:

Olyan korban élünk, amikor az óvodának legalább annyira hangsúlyos szerepe van, mint az iskolának a családok szempontjából. Ahhoz, hogy egy Waldorf-óvoda a gyermekek számára valóban védőburkot képezhesen, elkerülhetetlen a szülők és pedagógusok harmonikus együttműködése. A Waldorf-óvoda autonóm működésének nehézségei folyamatosan jelen vannak a jogszabályi környezet változásainak hatására. A mai média által felfokozott családi élet, a törvényileg erősen leszabályozott óvodai keretek és a szociális tér szűkülése, a munkahelyi leterheltség, a családok mind gyakoribb felbomlása és átalakulása egyre jobban sürgetik az óvodába érkező családok pedagógiai támogatását. A változó világ erős külső befolyása ellenére a Waldorf-pedagógiai alapelvek érvényesülése és a megtartó óvodai közösség mint biztonságot nyújtó tér egyre fontosabbá válik a gyermeknek, a családnak és a pedagógusnak egyaránt.

Kulcsszavak: Waldorf-pedagógia, gyermeki jogok, családi élet, óvodai közösség, pedagógiai autonómia

Abstract:

We live in an age when kindergarten has at least as important role as school in the families' lives. In order for a Waldorf kindergarten to truly form a shelter for children, harmonious cooperation between parents and educators is essential. Difficulties in the autonomous operation of the

Waldorf kindergarten are constantly present as a consequence of changes in the legal environment. The intensification of family life by today's media, highly regulated framework of kindergartens, the narrowing of the social space, the overstretched commitment to work, the great disintegration and transformation of families are all the more urgent to support the pedagogical support of families entering kindergarten. Despite intensive external influence of the changing world, the enforcement of Waldorf-pedagogical principles and the maintaining kindergarten community as a space for safety are becoming increasingly important for the child, family, and educator alike.

Keywords: Waldorf-pedagogy, children's rights, family life, preschool community, pedagogical autonomy

Bevezetés

A *Polymatheia* folyóirat korábbi számában a Waldorf-óvoda szereplőit mutattam be.¹ Képet alkottam az alapvető jogszabályi környezetről és a gyermeki jogok megjelenéséről külföldi és hazai vonatkozásban egyaránt, valamint az óvodás gyermekről, a szüleiről és a pedagógusokról.

A pedagógus legfontosabb feladata egy Waldorf-óvodában a kisgyermekkel való együttélés és nevelés, amely szívből, lelkesedésből és az elméleti tudás szakmai gyakorlattá válásából születik. Viszont a szülőkkel való együttműködés olyan állandó kihívás a gyermekek egészséges nevelése érdekében, melyet nem lehet könyvekből elsajátítani.

Ebben a tanulmányban a pedagógus és a szülő együttes munkáját, jelenlétét kutatom. A Waldorf-óvodában minden felnőtt számára alapvetés, hogy a kisgyermeknek a legfontosabb az a közeg, amelyet otthonának érez. A legnagyobb változás a kisgyermek életében, hogy az otthoni békés, csendes családi térből különböző életkorú gyermekek és nagyon más felnőttek közé kerül. Az anyai, szülői biztos jelenlét nélkül képessé kell váljon az önállóságra. Óriási feladat ez. Mind fizikailag, mind lelki-szellemi szempontból.

Szociális közegbe kerül, a családból kilépve részévé válik a világnak. Ha komolyan vesszük, hogy a család a legfontosabb, akkor olyan közeget kell teremteni, amelyben a legkisebb lelki sérüléssel (a leválás ugyanis elkerülhetetlen lelki teher) nem „megállja a helyét”, ahogy egy felnőtt mon-

¹ Márföldi Erika (2022): A gyermek, a család és a pedagógus egysége a Waldorf-óvodában. *Gyermek- és családvédelem a jogalkotásban és a pedagógiában* (Első rész). 129-152. DOI 10.51455/Polymatheia.2022.1-2.08. <http://www.polymatheia.hu/cikkek/a-gyermek-a-csalad-es-a-pedagogus-egysege-a-waldorf-ovodaban-gyermek-es-csaladvedelem-a-jogalkotasban-es-a-pedagogiaban-82> (letöltés dátuma: 2022. 09. 20.).

daná, hanem nyugodt, a családi életre emlékeztető, így fokozatos erősödést, magabiztosságot adó teret talál. A Waldorf-óvoda erre alapozza a pedagógiáját. Szeretném bemutatni, hogy a felnőttek mit tesznek azért, hogy az óvodába érkező, felvételt nyert gyermek otthonosan mozogjon, önfeledt játékban, tapasztalatok által növekedhessen és magabiztossá váljon addigra, mire elérkezik az óvoda küszöbének elhagyásához, az iskolába lépésig.

Kutatásomat hipotézisekre alapozom, melyek a Waldorf-intézményben élőkre fókuszálnak. A családok és pedagógusok közötti viszony kerül a publikáció fókuszába. Keresem a nevelés és önnevelés egymásra hatását az egyénben és a közösségben egyaránt. Illetve az elmúlt évtized jogszabályváltozásainak hatását kutatom.

A következő problémák igazolhatóságát keresem a hipotézisek által:

1. *Kiegyensúlyozó hatással van az óvodás gyermek fejlődésére, ha a család alkalmazza az otthoni környezetben az óvodai élet gyakorlati elemeit.*
2. *A Waldorf-óvodapedagógia preventív és gyógyító hatása nő, amennyiben a szülők és pedagógusok között megvalósul a mindennapi életben az együttműködés a gyermekek védelme és fejlődése érdekében.*
3. *Az elmúlt évek jogszabályváltozásai visszalépést jelentenek az óvodai élet területén a gyermek- és a szülői jogok szabad gyakorlásában.*

A hipotézisek megválaszolásához, bizonyításához kvantitatív kutatási módszert is alkalmaztam. A primer adatok (Waldorf-óvodák alapadatai) gyűjtését követően 2021. évben egy kérdőíves felmérés valósult meg, melyből a leszűrt válaszok felhasználásával készítettem országos Waldorf-óvodai képet tükröző elemzést grafikonokkal, táblázatokkal kiegészítve. Ezen kutatómunkámat a Waldorf Ház Pedagógiai Szolgáltató Intézetben, jelenlegi munkahelyemen folytattam, 55 Waldorf-óvoda felé egy kérdőív kiküldésével, amely az intézmények alapadatait, személyi feltételeit, képzettséghez kötődő adatait térképezte fel. 52 óvoda válasza érkezett vissza, ami igen kimagasló válaszadási arány, így a kiértékelés során átfogó és reprezentatív képet kaphattam a jelenleg működő hazai Waldorf-óvodákról. A kérdőívből kiemeltem azokat a kérdéseket, illetve válaszokat, amelyeket a publikáció tematikája szempontjából relevánsnak ítéltem. A jelen cikkben közölt kimutatások a Waldorf Ház engedélyével kerülnek publikálásra. Primer kutatásomat kiegészítette szekunder kutatási módszer alkalmazása is, szakirodalmi kutatás, egy-egy témának idézetekkel való alátámasztását is beleértve. Információgyűjtésre széles szakirodalmat használtam, mind nyomtatott, mind elektronikus szakirodalmat felkutatva. A Waldorf-óvodák belső munkájának mélységét is érzékeltettem a pedagógus tevékenységének részletes bemutatásával. Rámutattam a jogszabályi környezet változásainak Waldorf-óvodai környezetre gyakorolt hatásaira.

A felnőtt kapcsolódások feltérképezése az óvodában

„A korszerű embernevelés alaptörvénye a nevelés és önnevelés dialektikus egységében való gondolkodás. Ennek megfelelően az önnevelést kettős értelemben alkalmazzuk: egyrészt fejlődő állapotban, mint a nevelési folyamat részét, másrészt kifejlett, önnevelési képességek esetén, mint az autonóm személyiség, önzvezérelt, önalakító tevékenységét. Az ember (felnőtt) nevelés korszerűségének fontos titka, hogy a nevelői és önnevelői mozzanatok belső arányát, a nevelés részesének saját fejlettségi szintjének megfelelően, adekvát módon alkalmazza.”² (Durkó Mátyás)

Az óvodai kapcsolódásnak legfontosabb tagjait a szülők és a pedagógusok / óvodai dolgozók alkotják. A dolgozatban a pedagógusokon van a hangsúly, de az óvodai mindennapokban csak a pedagógiai munkát segítőkkel közös életter kialakításában valósulhat meg a harmonikus nevelés.

Az andragógia a felnőttképzéssel foglalkozik, de nemcsak az iskolai körülmények közötti fejlődését kutatja, hanem a felnőtt társas együttélés, nevelés, önnevelés bármely színterét. A Waldorf-óvoda erre tökéletes helyszín. A folyamatos együttmozdulás a gyermekekért sok figyelmet, türelmet, önfejlődési lehetőséget biztosít. Hiszen az önnevelés a társadalmi környezetben valósulhat meg. Az ember olyan közeget választ magának, ha csak teheti, amiben ő maga is képes fejlődni és egyben hasznosnak is érzi magát. Tehát csak az egyén és közösség egymásra hatásában alakulhat ki az önnevelési lehetőség.

Ismerkedés

A pedagógus munkájának bemutatása a családokkal való kapcsolatfelvételtől a gyermekmegfigyelésig Waldorf-pedagógiai elvek mentén valósul meg, a mindennapi gyakorlatban megjelenése számos módon lehetséges. A publikáció gyakorlati részében a saját óvónői tapasztalatom tükröződik.

Azután, hogy egy új család belép a Waldorf-óvodába, tagjai általában jóleső érzésről számolnak be, mert meglepő számukra, hogy az intézmény kialakítása otthonos, a színvilága inkább a visszafogott pasztell árnyalatú, a fabútorok és az eszközök természetes anyagainak egysége pedig harmóniát tükröz. A kapcsolatfelvétel módja is sajátos. Óvodáinkba nem beiratkozni jönnek a családok, hanem ismerkedni. Kaput nyitunk, hogy a felnőttek kérdezhessenek, a gyermekek pedig felfedezhessék a játékaikat.

² Durkó Mátyás (1999): *Andragógia*. Magyar Művelődési Intézet, Budapest. 5. <http://mek.niif.hu/01900/01942/01942.pdf> (letöltés dátuma: 2021. 03. 26.).

Amikor az óvoda a következő évet tervezi a munkatervben, már jól látszik, hogy hány olyan gyermek van, aki életkorából fakadóan iskolaköteles. Azt, hogy elmegy-e iskolába, a fejlődési folyamatain múlik.

Egy óvoda ismerkedési, befogadási terve attól függ, mennyi gyermek távozhat tőle a nevelési év lezárultával. Ez azért fontos, mert csak abban az esetben tart egy Waldorf-óvoda ismerkedő baba-mama találkozót, ha tudja, hogy sok gyermeket vár a következő nevelési évben. Ha csak néhány gyermeket képes felvenni, a rendszeres találkozókra pedig sokan megkedvelik az óvodát, nehéz a visszautasítás. A jelentkezők száma szinte mindig meghaladja az óvodai férőhelyek számát. Viszont egyáltalán nem biztos, hogy az ismerkedések kapcsán megerősödik akár a pedagógusokban, akár a családokban, hogy egymással hosszú távon dolgoznak. A rendszeres baba-mama találkozók (heti, kétheti vagy havi találkozók, óvodánként változó ritmus) remek lehetőséget adnak egy kis betekintésre a szabad játék keretében. Közben valamilyen kézimunka-tevékenységet folytat az egyik óvónő. Így lehetősége van finoman megfigyelni a családokat, egymáshoz való kapcsolódásukat, a gyermekek egymásra reagálását. Mindig készül valamilyen friss cipó, ami bekapcsolódási lehetőséget ad a cipóformázásba, és varázslatot illatot áraszt a teljes óvodában. A nagy játék végén pedig esetleg valamilyen szülőket bevonó ölbéli játék, mese zárja az együttlétet. Hazafele sétálva pedig elfogyaszthatják a cipócskákat. Egy célja van e találkozónak: érezzék meg a felnőttek, gyermekek, hogy itt van-e dolguk. Szeretnék-e a Waldorf-óvodai környezetet. Ez az érzésszintnek a megtapasztalása.

Pedagógiai estek, előadások, egyéni ismerkedések

A következő lehetőség az óvodai életbe való bepillantásra a csak szülőkkel folytatott beszélgetések meghirdetése. Mindig szempont, hogy a családok valós képet kapjanak. Ne csak a szívük vezesse őket, vagy az, hogy itt egészségesen táplálkoznak, fajtékok vannak... stb. Ahogy a pedagógusnak tudnia kell, hogy a Waldorf-óvoda szellemi tartalommal átítatott tér, úgy a családoknak is. Nincs az óvodában etnikai vagy vallási korlátozás. A világ szinte minden pontján van Waldorf-óvoda vagy -iskola, függetlenül attól, hogy keresztény, muszlim, zsidó, kommunista vagy kapitalista, fejlődő vagy fejlett országról beszélünk. Mindenki megtalálhatja az antropozófiában a saját válaszát. Egyetlen biztos összekötő kapcsunk a gyermek mindenek felett álló érdeke, hogy szabad szellemi térben növekedhessen. Természetesen a területi meghatározottság megjelenik, ezért is nevezik az európai Waldorf-óvodák magukat az európai és keresztény alapok, értékek szerint működőnek.

A szülői találkozók egyrészt az óvoda helyi sajátosságairól, másrészt az általános alapelveinkről, a filozófiai háttérrel szólnak. Megjelenik benne

minden, amit a gyermekekkel megélünk. Bemutatjuk a működési model-
lünket, a szülőkkel közös kapcsolódási felületeket. Mindig érkezik ezek-
re a találkozókra jelenlegi szülő vagy a fenntartó egy képviselője, hogy
a mindennapi létfenntartásról, a családok önkéntes tevékenységéről be-
számoljanak. A szülői találkozóinkon általában minden konferenciatag
részt vesz, így mindannyiunkat megismerhetik. Kérdezhetnek, beszélge-
tünk az óvoda sajátos arculatáról, kipróbálhatják a művészeti tevékeny-
ségeinket, valós tapasztalathoz juthatnak. Ezek az alkalmak erősítik az
elköteleződést, mert a szülők megérezhetik, hogy kivel, kikkel lesz a
gyermekük nap nap után.

Felvételi folyamat

Azt is mondhatnám, hogy az eddigiek voltak a felvételi folyamat talál-
kozói. Ez csak részben igaz. A fenti találkozók leginkább arról szóltak,
hogy az óvoda kinyitotta kapuit, és az érdeklődők betekintést nyerhettek.

Aki viszont szeretne ezek után az óvodához tartozni, megkéri a pe-
dagógus a családot, hogy töltsse ki a jelentkezési adatlapot és az életút-
leírást. Amikor egy kisgyermeket felvesz az óvoda, tisztában kell lenni
azzal, hogy a gyermek egész addigi életét áthatotta a család: meghatáro-
zottságok és lehetőségek birodalmával találkozik a pedagógus. Aki haj-
landó időt szánni az anamnézis kitöltésére, már ekkor óriási lépést tesz.
A leendő óvodás születésétől, sőt a várandósságtól találni kérdéseket az
életútleírásban. Mindenki csak arra és olyan mélységben válaszol, amely
elfogadható számára. Egy kincs, amit a pedagógusok a kezükben tartan-
ak. Egy kisgyermek életének állomásai. Ha jól olvas a sorokból, kiderül-
het, hogy egy kíváncsi kisgyermekről van szó, aki mindent nagyon hamar
csinált eddig, vagy egy nagyon finom, csendes, esetleg lassú gyermekről.
Tudható, hogy az egyik észre sem veszi majd, hogy a szülei elmentek, a
másik viszont sokáig ismerkedik, mert számára a bizalom kialakítása a
fontosabb, nem az érdekes új környezet. Csak hogy egy példát említsek,
hogy mire is használja a konferencia az anamnézist: ha már felvételt nyert
a gyermek, és közeledik a születésnapja, újraolvasva az anamnézist, fon-
tos pillanatok tűnhetnek ki egy-egy életéből. Persze olyat, ami nem bán-
tó és nem is indiszkrét. A születésnap meséink az adott gyermekről szól,
nem egy általános mese, ezért fontos, hogy a valós események megjelen-
jenek óvatosan, a többi gyermek előtt megosztható, szeretettel teli légkör-
ben. De az anamnézist a gyermekmegbeszélések alkalmával is használ-
juk, mert a fejlődési fokok átlépését láthatóan ábrázolja, kiindulási pont
lehet egy fejlődési ugrás vagy elakadás során.

Visszatérve a folyamathoz, ha a család az anamnézist kitöltve vissza-
hozza, utána egy személyes találkozón ismerkedünk. Az első lépésben a
család nyert bepillantást, az anamnézis révén a pedagógus. Majd a közös

találkozó teret ad arra, hogy a család és a pedagógusok együtt beszélgeszenek, miközben hagyják és figyelemmel kísérik, segítik a kisgyermeket a már csendes környezetben ismerkedni az óvodai világgal (amikor már nincsenek ott az óvodások). Így alakul ki mindenkiben egy kép, egy elhatározás, hogy eldönthessük, hogy érezzük-e a lehetőségét a közös óvodai éveknél.

Döntés

A legnehezebb rész a döntés. Előfordul, hogy valakikkel nem tudjuk elképzelni, hogy hasonló nevelési elvek mentén gondolkodjunk. De sokszor előfordul, hogy több olyan család érkezik, akikkel szívesen gyarapítanánk a közösséget, viszont a hely kevesebb, mint a jelentkezők száma. Ilyenkor pedig a csoportérdek a legmeghatározóbb. Miután a Waldorf-óvodák általában 3–7 éves vegyes korcsoportú gyermekeket fogadnak, igyekeznek a konferencia fenntartani a harmadolós arányt az életkorokban, és közelíteni a fele-fele arányt a nemek tekintetében.

Nemcsak azt kell látnunk a felvételi folyamat során, hogy hány gyermek megy el, hanem azt is végig kell gondolni, milyen korú és nemű gyermekek maradnak. De ennek nincs kőbe véssett szabálya, ezek szintén viszonyulási pontok.

Felvétel, közös élet

A következő évre felvett új családok és az aktuálisan járó családok már a nevelési év vége előtt találkozhatnak szülői est keretében vagy a gyermekekkel is az évbúcsúztató nyárünnepeinken, közös kirándulásokon. Ettől kezdve a családok befogadása más nemcsak a pedagógusok dolga, hanem az óvodás családoké is. Sok esetben a következő év előtt, hogy valójában megkezdődne az óvodába befogadás, beszoktatás, az új családok már ismerkednek, teret, lehetőséget kapnak a közös nyári feladatokban, következő évi tervezésekben.

Érkeznek az óvodába elméletben, antropozófiai, pedagógiai tudásban nagyon felkészült családok, akik jó része tele van feszültséggel, mert érzik, a valóságban nem tudja megvalósítani a vágyaiban élő szülői mintát. Van, aki úgy jön, hogy semmit sem tud, és a beszélgetésekben ébred rá, hogy mekkora feladat és felelősség a szülői és pedagógusi jelenlét. Nem beadja a család a gyermeket a pedagógusnak, hanem a pedagógus partnerséget kínál neki, hogy segítőtje legyen a család felnőtt tagjainak éppúgy, mint a gyermeküknek. S van, akit mindez felvillanyoz, rögtön beleveti magát az óvodai fenntartás valamilyen területébe, amelyet szívesen felfedezne, és erős támaszává válik az óvodai közösségnek.

A Waldorf-óvoda, mint egy „szociális anyaöl”³, óvja a gyermekeket, mely a családi tér mellett érzelmi biztonságot kell adjon, persze úgy, hogy közben minden évben kirepülnek óvodások, és ugyanakkor újak teszik színessé a következő időszakot. Nincs olyan, hogy valami már tökéletes, mert megint lesz, akinek a világunk új, és ugyanakkor lesz, aki a búcsúzás fájdalmát éli. Közösség születik és alakul minden évben. Egymást megtartó, a gyermekeknek biztonságos, nyugodt környezetért dolgozó aktív felnőttközösség. Nem anyuka, apuka és óvónéni van, hanem a nevek mögül megmutatkozó egyéniségek, kedves emberek. Az óvoda a szociális tér első színtere általában a gyermekeknek, a felnőtteknek pedig egy újfajta szociális közeg, ahol az együttes munkából valóban kitűnik, hogy a gyermek az első, a legfontosabb.

A család segítése az óvodában

Előfordul, hogy családok panasszal élnek, mert megjelenik a csoportban valamilyen aggasztó viselkedés (csúnya beszéd, esetleg agresszivitás). Felteszik a kérdést, hogy hogyan fordulhat elő egyáltalán ilyen helyzet, ha nagyon alapos felvételi folyamat során ismerkedünk a családokkal. A Waldorf-óvoda nem lehet diszkrimináló közösség. Ilyenkor legtöbbször egyéni fogadóórán konkrétan vagy szülői esten általánosságban beszélünk a fejlődési szakaszokról, a szociális érés lépcsőfokairól. A legmegérintőbb, amikor a közösség rájön, hogy a felnőttek ítéletei, a családi szokások összeütközése, a nevelési elvek különbözősége visszatükröződik a gyermeki közösségben, és felébred a felnőttben a kérdés, hogy közösségi szinten valóban az elfogadás és ítéletmentesség mezsgyéjén haladunk-e. Ezek kihívások, feladatok és sokszor hosszú ideig tartó közös munka eredményeként kerülnek felszínre, megoldásra. Amikor közös ünnepi készülődést és ünnepet élünk meg, vagy a szülői esteken eljutunk a fent leírt felismerésekig bántás nélkül, a közösség mindig új erőre kap. A problémák megjelenésekor szoktak megszületni azok az impulzusok, melyek vezetését a pedagógustól várja a szülői kör: legyenek közös játékkészítések, könyv-, cikkfeldolgozás, vagy hívjunk előadókat, akik bemutatják az intézmény mint élő szervezet fejlődési sajátosságait, a pedagógiáról adnak egy új képet. Viszont ezeket kívülről elvárni senkitől nem lehet.

Az alábbiakban segítségnyújtási, problémamegoldási módok részletezése következik, melyeket a pedagógus vagy a konferencia kínál fel az óvodai működés során.

³ Annette Stroteich – dr. Takácsné Ivaskó Ilona – Straziczky Ágnes (2012): *Waldorf óvodapedagógiai program*. Magyar Waldorf Szövetség, Budapest. 19. <https://drive.google.com/file/d/1KUJ1G2Ah1yQgA8SYDfcB7Dk8qfNvx7ko/view> (letöltés dátuma: 2021. 03. 30.).

Fogadóóra

- A gyermek fejlődési állapotát követjük nyomon.
- Megkeressük, hol volt az első jel vagy az ismétlődő jelek, melyek a probléma alapjaként szolgálnak.
- Megkeressük a lehetőséget, szükséges és elengedhetetlen változtatásokat.
- Megállapodunk közös lépésekben, amelyek mindenkinek elfogadhatóak és megvalósíthatóak.
- Új közös időpontot is meghatározunk, hogy rátekintsünk a megvalósulás eredményére.
- Amennyiben az egész óvodát érinti, megállapodunk, hogy szülői est keretében a személyiségjogok tiszteletben tartásával is foglalkozunk a helyzettel.

Működési dokumentumok és a panaszkezelési út

Az óvodába lépéskor a beszélgetések mellett a pedagógus szóban megismerteti a családot az óvodát szabályozó alapidokumentumokkal: SZMSZ, Pedagógiai Program, Házi rend, meg is tekintik, áttanulmányozzák azokat, melyek az óvoda honlapján és az óvoda területén bármikor elérhetőek.

- A szülők a belépéskor tájékoztatást kapnak a problémák kezeléséről és elérési utat a Panaszkezelési szabályzathoz.
- Ösztönzünk mindenkit, hogy éljen a dokumentumban rejlő segítő eszközzel, hogy a problémákat minél gyorsabban s főleg minél hatékonyabban orvosolhassuk.
- A panaszkezelési szabályzat lehetőséget kínál minden óvodai felnőttnek, hogy segítséget kérjen, panaszt tegyen a megfelelő helyen. A legrosszabb, amikor harmadik féllel beszélnek meg, aki segítséget nem tud adni, így sem megnyugtató, sem megerősíteni nem képes a problémával küzdőt.

Szellemi munka és kézműves-tevékenységek felkínálása

A szellemi munka alatt a szülői estet, pedagógiai estet, előadásokat, szülők számára is befogadható szakirodalom feldolgozását értem.

- A gyakorlat terén a játékkészítés, az épület-, udvar-, eszközfelújítás, a Waldorf bábkészítés és bábozás, az egészséges ételkészítési tapasztalatok megosztása, az ünnepre való ajándékkészítés, a Waldorf művészeti alapanyagokkal való ismerkedés tartozik ide.
- Az elmélet és gyakorlat találkozására kiváló lehetőség.

- A közös nyelv és így egymás megértése is megszületik.
- Részének és ezáltal felelősnek is érzi magát mindenki a gyermek fejlődésének alakításában.

Szakemberek bevonása

- A Waldorf-intézményekhez általában kapcsolódnak antropozófus gyermekorvosok és védőnők, akikkel a gyerekekről hasonlóan és közösen gondolkodunk.
- Az óvodai euritmistával is egyezettetés folyik például csoportdinamikában megjelenő vagy egyéni problémákról, így az euritmia tervezésekor, a heti játékok során erre is fókuszál.
- Az euritmia egy mozgásművészet, melyben a hangok és a zenei hangközök mozdulatokban kerülnek kifejezésre. Az óvodai környezetben általában gyermekversek, dalok, rövid mesék eljátszása történik. Az euritmista otthonosan mozog közöttünk, legjobb esetben az egész délelőttöt a gyerekekkel tölti, nem foglalkozásként, hanem együttmozgásként, aznap a körjáték helyett jelenik meg.
- A Waldorf-iskolai fejlesztésben vannak a pedagógiához kapcsolódó Extra Lesson-tanárok, azaz Waldorf-fejlesztőpedagógusok. A velük való munka általában az iskola előtt állókra vonatkozik, de sok esetben a kisebbek megfigyelésében is lehet segítséget kérni tőlük.
- Vannak művészetterapeuták, akik szintén egyéni módon az óvodai élettől külön, de együttműködést tartva segítik a harmonizálódást.
- A meseterápia is nagyon hatékony eszköz, ha már látjuk, hol van konkrét elakadás, esetleg családi vagy egyéni krízis. A mesék tudatos felépítése szintén a gyermek fejlődését támogatja meg.
- Szociális segítők nem minden Waldorf-óvodába érkeznek. Tapasztalat szerint a budapesti területeken olyan sok az önkormányzati óvodák száma, hogy a kapcsolatfelvétel megtörtént, de leterheltség miatt nincs valós kapcsolat. A vidéki óvodákból csak jó tapasztalatokról számolnak be, a szociális segítők nagyon finoman lép be a csoporttérbe, és tiszteletben tartja az óvoda szokásrendszerét, pedagógiai megközelítését.
- A pedagógiai szakszolgálatok lehetőségét is felkínáljuk a családok számára. Megnyugtattuk őket, hogy a pedagógiai szakszolgálatok a szülők és a pedagógusok munkáját egyaránt segítik, olyan szakterületeket látnak el, amelyek a gyermek fejlődését támogatják, mint például a logopédia, a gyógypedagógia, a nevelési tanácsadás, a gyógytorna. E területeken, ha nem találunk Waldorf-pe-

dagógus, antropozófus szakembert, szükséges a szakszolgálathoz irányítás.⁴

Kihívások a Waldorf-óvodákban

A Waldorf-intézmény valójában egy közösségi hely, nem csupán jogi személy vagy feladatorientált tér. Rudolf Steiner több előadásában, könyvében beszél egy társadalmi kísérletről, melyben az embereknek rá kell ébredniük, hogy új módon kell szerveződnie a munkahelyeknek és a közösségeknek. A szociális élet hármas tagozódásának nevezi az egészséges kapcsolódást az emberek, szervezetek esetében. A Waldorf-iskolák megalapításakor kísérletet tett arra, hogy megértesse az emberekkel, hogy az egymáshoz fűződő viszonyaik milyen érdekek, feladatok, motívációk mentén alakulnak. A szervezeti struktúrában a hármas tagozódás értelmében megkülönbözteti a szellemi, a jogi és a gazdasági szférákat. A szellemi szférához kapcsolja a szabadság, a jogihoz az egyenlőség, a gazdaságihoz a testvériség elveit. Az ember hármasságában ugyanezt a gondolat-érzés-akarat minőségekben vagy a test-lélek-szellem hármasságában találni meg.

Az egységben látás képességének fejlesztése akkor is történik, amikor az egyének fejlődését vesszük szemügyre, de akkor is, amikor egy problémát vagy adott esetben az intézmény egészének egészséges működését szemléljük vagy annak megteremtését célozzuk meg.

Nem lenne helyes, ha a szellemi vagy gondolati szférát csak a pedagógushoz, a szociális vagy jogi szférát csak a fenntartóhoz, a gazdasági, fizikai szférát csak a szülői körhöz rendelnénk. Ebben a hármasságban van egy állandó mozgás. Viszont mégis fontos, hogy mindenki érzékelje, hogy melyik terület a leghangsúlyosabb.

Sok közösségi probléma abból adódik, hogy ez a három szféra nem egészséges módon keveredik.

A jogszabályi környezet megváltozása

A publikációban hangsúlyosan nem térek ki a fenntartásra, a gyermek szempontjából mégis fontos, hogy a jogi környezet változása a fenntartói feladatellátásban milyen átalakítást, a pedagógusok és szülők feladataiban pedig milyen változást eredményez.

„Steiner a nevelés művészetét kívánja megvalósítani. Szerinte az oktatásnak, s az iskolának is – a szabad szellemi élet követelményeinek megfelelően –

⁴ Vö.: 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről, 18. §. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv> (letöltés dátuma: 2021. 03. 30.).

*politikai és gazdasági kényszertől mentesnek kell lennie. A Waldorf-iskolákat világszerte a szülők igénye hívja létre, megegyezően az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával és az Európai Parlament határozatában megfogalmazott alapelvekkel, melyek szerint a szülő joga megválasztani gyermeke nevelésének, iskoláztatásának körülményeit.*⁵

A mai magyar társadalom még nem alkalmas, hogy a fenti idézetben szereplő elvek mentén teljesen független legyen a külső állami meghatározottságtól. Bár nem mondhatjuk, hogy a gyermek és a szülő joga nem sérül, hiszen a nem állami intézmények csak alapellátást kapnak, nem jár olyan teljes ellátás a gyermekek számára, mint az önkormányzati, állami intézményekbe járóknak. Így az egyenlő bánásmód megkérdőjelezhető. Szülői adományokból és gyűjtött adományokból, alapítványi támogatásból hozzák létre a Waldorf-intézményeket, a mindennapi működési költség egy részét is a fenntartónak kell előteremteni. Persze ennek egy másik olvasata is van, az alaphérezésben és a gyermekétkeztetésben a normatívát folyósítja az állam az óvodáknak, amely összeg jelentősen enyhíti a fenntartás, működtetés költségeit. Óvodavezetői tapasztalatomból azt mondhatom, hogy a költségek felét teszi ki az államtól befolyt normatíva. Egyelőre nem sikerült a magyar családoknak olyan független támogatórendszert kidolgozni, melynek révén az állami gazdasági függőséget meg tudnák szüntetni. Így látható, hogy a steineri működési modell felé még hosszú út vezet.

Az oktatáspolitikai erősen, sőt egyre jobban szabályozza a nevelési, oktatási intézmények működését, a kerettanterv és a pedagógiai program által pedig a nevelés, tanítás tartalmát. Természetesen ennek másik vetülete, hogy a nem önkormányzati fenntartású intézmények a saját pedagógiai programjaikat megalkothatták, miniszteri jóváhagyással, a pedagógiai szabadság megtartásával önállóan működhetnek. A rendszerváltást követően az oktatáspolitikai teret és lehetőséget adott arra, hogy az egyházi vagy alapítványi, egyesületi, magán nevelési-oktatási intézmények is megjelenhessenek pedagógiai sajátosságaikkal. A ma reformpedagógiának nevezett szegmens térhódítása jól látszik, de felügyeleti szintként továbbra is az állami apparátus szolgál. Így a függetlenség, a másosság, az egyediség csak korlátozottan jelenik meg, az ellenőrzés területén továbbra is a „központosított” elvárás- és ellenőrzésrendszertől függenek ezen intézmények is.

S most lássuk, hogyan is hatott a jogszabályi változás a Waldorf-intézményekre. Ennek a résznek az elején hangsúlyoztam, hogy a rend-

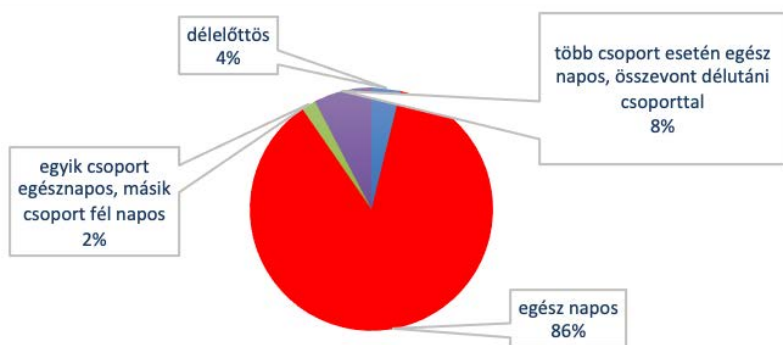
⁵ „A Waldorf-pedagógia története”. A Perintparti Szó-Fogadó Szombathelyi Waldorf Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola honlapja. http://waldorfszombathely.hu/Waldorf_pedagogia/A_Waldorf_pedagogia_tortenete.html (letöltés dátuma: 2021. 04. 02.).

szerváltás egy kapu volt a reformpedagógiák országba való be-, illetve visszaáramlására mind az ezoterikus, mind a keleti filozófiák, mind a reformpedagógiák esetében.

Délelőttiös – délutános óvodák

Az 1990-es években megjelenő Waldorf-óvodák fenntartás szempontjából kétfélek voltak. Egyrészt a Solymári Waldorf-óvoda mintájára szülői fenntartással alapítványi, egyesületi formában szinte mind csak délelőttiös óvodaként működtek. Másik csoportjuk, főként vidéken, közoktatási megállapodást kötött a helyi önkormányzatokkal, és legtöbbször az állami óvoda 1-2 csoportját kapta meg önálló Waldorf-csoport működtetésére. Ma is fennállnak még ilyen intézmények. Az utóbbi Waldorf-csoportoknál sok esetben az önkormányzatok még az épület működési költségeit is átvállalták, mondván, a Waldorf-óvoda közfeladatot lát el, az önkormányzat feladatellátási kötelezettségében részt vesz. A fokozatos országos térhódítás következtében ilyen szerződéseket már nem kötnek az önkormányzatok, így az épületbérlet, -fenntartás is a fenntartóra hárult.

Noha az eredeti pedagógiai alapelveknek megfelelően a kisgyermek-kori sajátosságokhoz, szükségletekhez igazodva, az első Waldorf-óvodák többsége csak délelőtt működött, a növekvő társadalmi igényekre és az állami normatív finanszírozás szempontjaira is reagálva, ma már az intézmények zöme (86%-a) egész napos nyitva tartással üzemel. Nyilvánvalóan a szülők élethelyzete, munkakörülményei is befolyásolják az egésznaposságra való igény növekedését.

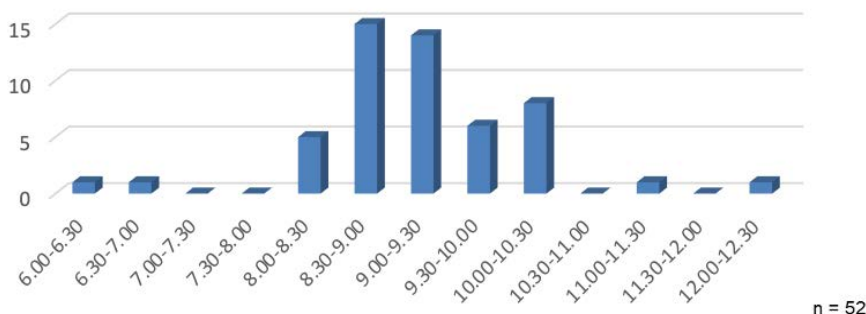

n = 52

1. ábra: Az óvodák működési modellje.

(Forrás: A Waldorf Ház kérdőíves felmérése alapján. Saját összeállítás 2021.)

Ezzel összefüggésben ma már a Waldorf-óvodák napi átlagos nyitvatartási ideje meghaladja a nyolc órát, az intézmények több mint 92%-ában 8–10,5 óra között van. Az átlagtól természetesen mind a két irányban megfigyelhetünk eltéréseket.

2. ábra: Óvodai nyitvatartási idő.

(Forrás: A Waldorf Ház kérdőíves felmérése alapján. Saját összeállítás 2021.)

Néhány óvodában már reggel 6 órától várják a gyerekeket, de szinte minden óvodában biztosítják a legalább reggel 7.30 órai kezdést. A nap másik végén az óvodák többsége 16-17 óráig fogadja a kicsiket, de előfordul 18 órai zárás is. A pontos nyitvatartási idő meghatározása intézményi szinten történik, a helyi igényekhez, sajátosságokhoz és pedagógusi adottságokhoz igazodik. Sajnos látszik, hogy a gyermekek harmonikus családban nevelkedésében nem segít a hosszú nyitvatartás és a két szülő munkába állása, hiszen napi szinten erősen lecsökken a családi együttlét ideje az otthoni környezetben.

A Waldorf-Óvodapedagógiai Program (WOP) még a délelőtti óvoda modelljét tükrözi, bár szó esik az egésznapos óvodákról. A WOP-ban az ebédeltetés még nem tartozik a délelőtti óvoda feladatkörébe, így a napi ritmusuk a mai Waldorf-óvodáknak igencsak megváltozott.

Visszaszorultak a délelőtti óvodák, és az egységes alapszabvány megszűnésével az óvodák áttértek az egésznaposságra. A WOP aktualizálása a Waldorf-óvodák közösségének, a Magyar Waldorf Szövetség egyik szervezeti egységként működő Óvodák Gyűlésének lesz a feladata.

A fenti táblázat is tükrözi, hogy a külső elvárásoknak több ponton is hatása van az intézményekre. Az egésznaposság feltétele a háromszori étkezés biztosítása, saját főzőkonyha vagy az ebéd érkeztetése étkeztető cégtől. Mindezek külön adminisztrációt igényelnek. A Waldorf-óvodák születésekor alig volt olyan intézmény, amely óvodatitkárral rendelkezett volna. A dokumentálás és a megnőtt feladatok ezt szükségessé te-

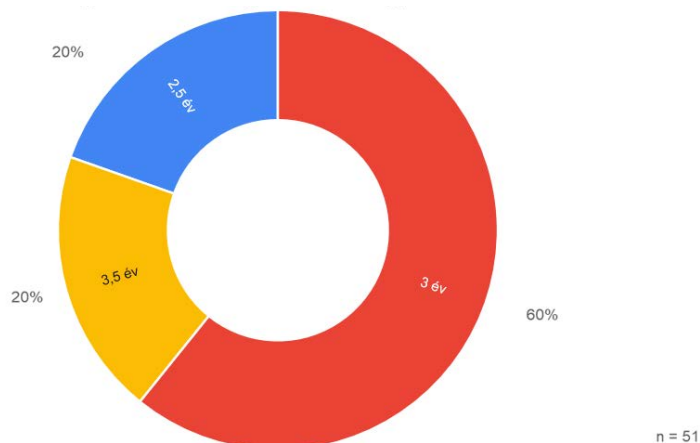
szik, miközben az állam az 1 csoportos óvodák személyi feltételeibe nem emelte be az óvodatitkárt, így a bérezését is az intézményeknek kell kigazdálkodnia. A Waldorf-óvodák gabonaalapú, húsmentes étkezést biztosítanak, ezt a WOP által el is fogadta a minisztérium, viszont az óvodákat ellenőrző ANTSZ (mely a NÉBIH része lett) a vidéki óvodák esetén ezt nem veszi figyelembe, és sok településen az intézményeket húsos étkeztetésre kötelezi. Ez a pedagógia és a családok jogainak figyelmen kívül hagyása. A családok legnagyobb részének a húsmentes táplálkozás a Waldorf-óvodák melletti komoly érv.

Családokat érintő jogszabályváltozások

Gyermekeket és családokat érintő több új jogszabályváltozás történt,⁶ amelyek a *Magyar Közlöny* 2019. november 21-i 178-i számában olvashatóak.

Az óvodakötelességhez kapcsolódó óvodába járási kötelezettség életkori határát 5 évesről 4 évesre szállították le, a felmentési jog a jegyzőtől és magánfenntartótól a fővárosi és megyei kormányhivatal járási hivatalához került. Ugyanakkor a NKT 8. § (1) pontja szerint már nemcsak a 3 éves gyermeket vehetik fel, hanem azt is, aki a felvétel napján a 2,5 éves korhatárt betöltötte. A 2,5 éves gyermeknek gondozásra és nem óvodai nevelésre lenne szüksége. Viszont a családok stabilitásához éppúgy hozzájárul az édesanya, mint az édesapa. Így az édesanya a munka világába való visszatérésével és a gyermeke korai óvodába kerülésével a kisgyermek érdeke és családban megélt védelme sérül. Ráadásul a szükségleteiből fakadóan a 2,5 éves gyermeknek semmiképpen nem az óvodai napi ritmusra van szüksége. Ennek figyelembevétele nagy probléma a Waldorf-óvodákban. Míg az 1990-es években 4 éves kor felett volt a gyermekfelvétel, a fokozatos beszoktatással olykor csak 5 éves korban érkeztek a gyermekek, addig ma a 2,5 évesek is megjelennek a Waldorf-óvodákban. Miközben a 2,5 éveseknek egy külön életterre, kis csoportra és más időbeosztásra lenne szükségük életkori sajátosságaik figyelembevételével.

⁶ A Kormány 275/2019. (XI. 21.) Korm. rendelete az óvodába járással és tankötelezettséggel kapcsolatos egyes köznevelési tárgyú kormányrendeletek módosításáról, 1–4. §. *Magyar Közlöny*, 2019. 187. sz. 7932–7933. file:///C:/Users/asus/Downloads/MK_19_187.pdf (letöltés dátuma: 2021. 04. 04.).

3. ábra: Waldorf-óvodába lépés kezdete.
(Forrás: A Waldorf Ház kérdőíves felmérése alapján. Saját összeállítás 2021.)

A Waldorf-pedagógia ugyanis fontosnak tartja a gyermekek életkori sajátosságaihoz igazodó óvodai felvételt, a konkrét gyermek óvodaérettségéhez való igazodást. Ugyanakkor más szempontok is vannak, mint például a szülők munkába állásának követelménye. Az országos köznevelési irányelveknek is megfelelően, a Waldorf-óvodák közel 2/3-ában 3 éves kortól vesznek fel gyermekeket. Mintegy 20-20% azon intézmények aránya, amelyeknél – indokolt esetekben – már 3 év alatti gyermeket is fogadnak (sok esetben az intézménybe járó testvér mellé), máskülönben 3,5–4 év az óvodába felvett gyermekek átlagéletkora.

A másik nagy változás, hogy a 6 éves iskolakötelezettség alóli felmenést már nem döntheti el 2020. január elsejétől a szülő és az óvodapedagógus, hanem a családoknak az Oktatási Hivatalhoz kell beadni felmentési kérelmet. Ennek a szakszerűsége, jogszerűsége és a gyermek egyéni fejlettségének figyelmen kívül hagyása megkérdőjelezhető, hiszen nincs mód a döntés ellenében mégis óvodában maradni vagy kérelem nélkül, hirtelen fejlődés esetén mégis iskolát kezdeni. Az Alkotmánybíróság az óvodába és iskolába lépés 2019-es változásait nem tudja elfogadni, és felszólította az Országgyűlést, hogy 2021. június 31-ig orvosolják a szülői és gyermeki jogokat sértő passzusokat.⁷

⁷ Vö.: Bíró Marianna: Több ponton elkaszálta a köznevelési törvényt az Alkotmánybíróság. <https://telex.hu/belfold/2021/02/26/tobb-ponton-elkaszalta-a-koznevelesi-torvenyt-az-alkotmanybirosag> (letöltés dátuma: 2021. 04. 04.).

A 20/2012. (VIII.31.) EMMI rendelet szerint „az óvodai nevelés a gyermek neveléséhez szükséges, a teljes óvodai életet magában foglaló foglalkozások keretében folyik”.⁸ Olyan nagy mértékű lett az elmúlt évtizedben a pedagógushiány, hogy a fent említett szabályozás hatályát veszítette, és a 326/2013. (VIII.30.) Korm. rendeletben foglaltak értelmében az óvodában reggel 8 óra előtt és délután, ha nincs fejlesztés, nevelő-oktató munkát közvetlenül segítő munkatárs is lehet a gyermekekkel.⁹ A Waldorf-óvodában hangsúlyos volt, hogy legalább egy óvónő mindig jelen legyen, de a jelen rendelkezés a fenntartókat arra készíti, hogy ha pedagógushiány van, akkor olcsóbb munkaerővel, vagyis segítő feladatot ellátó személyekkel legyen feltöltve a személyi állomány. Ez sajnos nem a szakmai munka erősítését szolgálja.

Gyermekek kihívásai

A Waldorf-óvoda a természetközelségre is épít. Ehhez a gyermekeknek óriási udvarokra, nagy csoportszobai térre lenne szükségük. A városi óvodák ezt nem feltétlenül tudják biztosítani. Sokkal több óvoda érkezne, ha a befogadóképesség nem vetne gátat a felvétel során. A Waldorf-óvoda befogadó óvoda, de kis méreténél fogva nem rendelkezik állandóan plusz szakemberekkel, akik a speciális igényű gyermekeket ellátnák. Sok sajátos igény megjelenik az óvodában, de a szülők nem szívesen viszik szakszolgálathoz a gyermekeiket. Azokat, akik szakértői véleménnyel rendelkeznek, csak kevés óvoda tudja fogadni.

A megváltozott szabályozás, a családok anyagi nehézségei következtében egyre fiatalabbak nyernek felvételt. Viszont kevés az a Waldorf-óvoda, ahol 2 csoport vagy egy minicsoport szülehet, hogy a még nem óvodaérett, de már felvett gyermekek a maguk ütemében és kis létszámmal, más napi ritmusban élhessenek.

A digitális világ feldolgozhatatlan még a kisgyermekek számára, illetve a játékpiacon olykor minőséget mellőző játékaiknak hatása is nehezíti a gyermekek mindennapjait. A természetes anyagokkal való foglalkozásban és a kevéssé megformált, kreativitást igénylő játékokban csak hosszú idő elteltével találják meg a felszabadító, teremtő lehetőséget. Ők azok, akik nehezen hallgatják ismételt a meséket, mindig új ingerekre vágyanak. Sok idő kell, hogy elérjük náluk az elmélyülést. Az ilyen hatásoknak kitett gyermekek nehezebben oldódnak, olykor agresszívak, és csak

⁸ 20/2012. (VIII.31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról, 12. §. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200020.emm> (letöltés dátuma: 2021. 04. 05.).

⁹ Vö.: 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet a pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról, 33/B. § (5). <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300326.kor> (letöltés dátuma: 2021. 04. 05.).

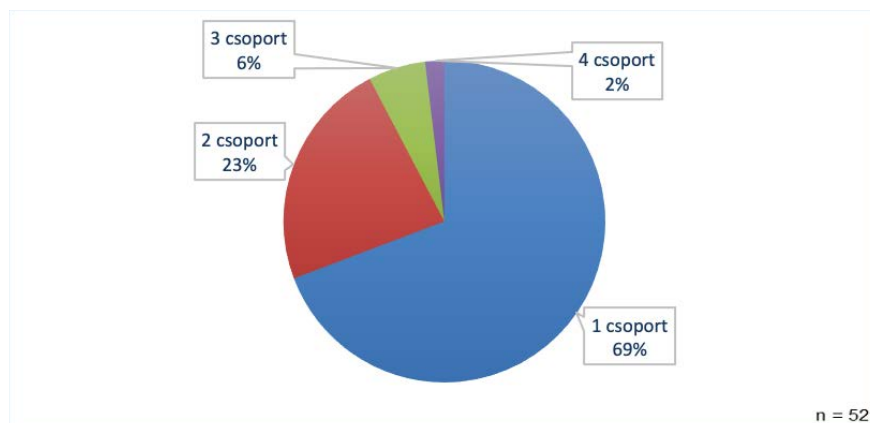
lassan és kevés gyermekhez képesek kapcsolódni. Az óvodai szociális tér leginkább egy gyógyító közeg számukra.

E digitális és kész játékok hatására az intellektuális fejlődés megelőzi az akarati élet fejlődését. Az elvárás a gyermekek felé egyre magasabb, és az elvárásszint az életkori skálán lefelé tolódik. A különórák, a teljesítés, a túl korai megerőltető sport a kialakulatlan szervezetre, a kevés tápláló erőt adó gyorsételek térhódítása, a digitális világ gyermekek közé áramlása együttesen veszélyeztetik az egészséges, szabad individuális fejlődést. Talán kijelenthetem, hogy az elkövetkező évek legégetőbb feladata lesz, hogy a külvilág fent említett erős hatásától megvédjük a gyermekeket.

Szülői kihívások

A szülő a kezdeti lelkesedés után gyakran azt tapasztalja, hogy nem tudja követni a gyermek fejlődését, nem feltétlenül érti a pedagógust, és úgy érzi, túl sok időt kell eltöltenie az óvodai élettel való foglalatossággal.

A Waldorf-óvodák mondhatni mikroóvodák, legnagyobb részt egy csoporttal rendelkeznek. Bár az érdeklődés, az igény nagy, a létszámkorlát nem ad lehetőséget, hogy bárki igénybe vegye az óvodai szolgáltatást.

4. ábra: Az óvodák megoszlása a csoportok száma szerint.
(Forrás: A Waldorf Ház kérdőíves felmérése alapján. Saját összeállítás 2021.)

A Waldorf Ház 2021. márciusban általam végzett felmérésében részt vevő 52 Waldorf-óvodai adatai tanúsága szerint az intézmények több mint 2/3-a csupán 1 csoportos óvodaként működik. Az OH KIR intézményi statisztikájából azt is megállapíthattam az előzőekben, hogy a csoportok átlagmérete is jellemzően alacsonyabb az országos átlagnál. Kétcsoportos óvodaként csak 12 intézmény működött az országban, a bővülés jellemzően a növekvő szülői igényekre reagálva történt. A 3 vagy

annál több csoportos Waldorf-intézmények száma mindössze 4, ez országos összehasonlításban rendkívül alacsony.

A Waldorf-iskolák száma kevesebb, mint az -óvodáké. Budapesten és a nagyobb városokban is az tapasztalható, hogy egy nagy agglomerációs körzetet látnak el, egy iskolába több óvodából jelentkeznek gyermekek, így számukra nem tudják garantálni a Waldorf-iskolába való felvételt. Főleg úgy, hogy már vannak többcsoportos óvodák is. Az óvodás családok ezért aztán egyre több iskolát alapítanak.

Abból kiindulva, hogy a szülő sokszor fenntartói szerepbe is kerül (egyesületi fenntartásnál ez gyakori), nehezen választja szét, hogy épp fenntartói vagy szülői minőségben vesz részt az óvodát építő folyamatokban. A cikk elején már írtam, hogy különbözőképpen érkeznek az óvodába a családok. Azokkal, akik túlinformáltak, általában tovább tart az együttműködést kialakítani, mert az előzetes tudottakat és az időközben nyert tapasztalatokat nehezen tudják összehangolni. Ők a rendszeres fogadóórát kérő szülők, akikhez türelem és kedves, megnyugtató pedagógiai attitűd szükséges. A másik nehézség, amikor az írott és íratlan szabályaink ellenére a család mégis elektronikus eszközök elé ülteti a gyermekét, mert ez a legegyszerűbb módja, hogy lekösse. A gyermek ugyan ezt az óvodában visszacsatolja, és a felnőttek elkezdnek a problémával foglalkozni, de a többi családba is hazaáramolnak nem megfelelő tartalmak, viselkedésformák.

A fiatal, pályakezdő óvónőket örömmel fogadják a családok, mert a fiatalságuk új erőt jelent az óvodában. Viszont gyakori probléma, hogy a tapasztalatlanságból fakadó apró hibák, hiányosságok után a szülő nem érzi kompetensnek a pályakezdőt.

Az óvoda fenntartásával kapcsolatos feladatok betöltésére is a szülői körből kerülnek ki általában a delegáltak, így aztán egyre több fenntartói, óvodaszéki, óvodatitkári és óvodavezetői megbeszélésen kell részt venniük a szülőknek a szülői esteken, a közös tevékenységeken túl. Akármennyire is szívügyük az óvoda, kifáradnak az óvodai, munkahelyi és családi életben. A pedagógusoknak és a többi szülőnek figyelni kell arra, hogy ne legyen rajtuk aránytalanul nagy teher.

Nagy nehézségbe ütköznek a családok a ritmus kapcsán. A felnőtt élet-ritmus inkább a ritmus hiányáról, mint a rendezett időbeosztásról árulkodik. A Waldorf-óvodába lépve van, akinek a legnagyobb nehézség, hogy a délutáni és esti ritmusát a gyermekhez igazítsa otthon, és ennek eredményeként időben ébredjenek és érkezzenek az óvodába. Viszont a gyermek megtanítja: ha a reggeli szabad játékból, művészeti tevékenységből kimarad, hiányérzete lesz, és a család ráébred, hogy nem a felnőtt ritmusát kell a gyermeknek felvennie, hanem fordítva. Gyakran hálásak egy egészséges napi ritmus kialakításáért a családok, sok esetben a délután és este rendjében is tanácsot kérnek. A felnőttek számára nemegy-

szer a gyermek és az óvodai napirend mutatja meg azt, hogy az életük mennyire zaklatott.

Pedagógusok kihívásai

A konferenciamunka jelentőségét már érintettük. Amikor lehetőség van egyszerre 2 óvónőnek jelen lenni, akkor automatikusan megtörténik a hospitálás, mindketten jelen vannak, a megfigyeléseiket közös tapasztalat alapozza meg. A figyelem megosztásának képességét persze tanulni, fejleszteni kell, egy állandóan mozgó gyermekközösségben a jelenlétünknek ugyanis biztonságot kell nyújtania.

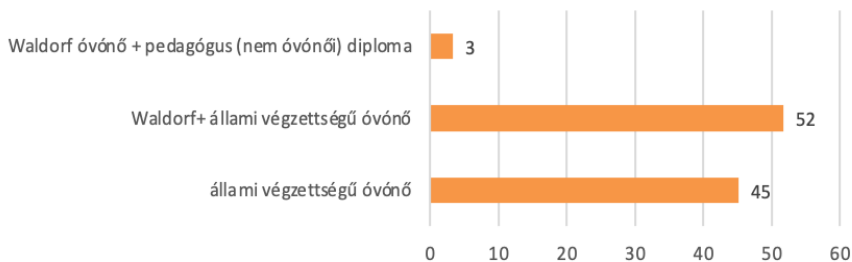
Erre ad segítséget a megfigyelési gyakorlat, az önértékelés. Elmélyedünk együtt az óvodás gyermekre vonatkozó alapérzések¹⁰ tanulmányozásában, ezen ismereteinket felhasználjuk a gyermekmegfigyelésben, a gyermek életfolyamatának nyomon követésében. Karl König Waldorf-intézményeknek szóló belső használatos munkaanyagának¹¹ megértése nem egyszerű feladat. Útmutatójában megtalálni, hogy az egyes életfolyamatokat és érzéseket hogyan is kell érteni, a gyakorlati életben szerzett megfigyeléseinkben hogyan alkalmazható megismerési útként.

Gyakran előfordul probléma egy Waldorf-óvodában, hogy a szülő vagy a vezetőhöz, vagy a fenntartóhoz, vagy egy Facebook-csoportba fordul a kérdéseivel az érintett pedagógus helyett. Ilyenkor fontos ébernek és objektívnek maradni, a panaszút ismerete ezt a helyzetet hamar megfelelő medrébe terelheti.

A pedagógushiány és a frissen végzett pedagógusok tanácstalansága a Waldorf-óvodákban is állandó problémaforrás. A Waldorf Ház kérdőívének kiértékeléséből egyértelműen látszik, hogy kevés a Waldorf-képzést végzett pedagógus, a képzésre és az új szakemberekre óriási szükség van. Bár a mutatók szépek, hiszen a korábbi, pedagógusokról szóló részben már bemutattam, hogy az országos átlag feletti a Waldorf-óvodákban a pedagógusok létszáma, az egésznaposságban mégis nehéz az állandó pedagógus-jelenlétet biztosítani, a helyettesítést megoldani, főleg a kis csoportokkal működő óvodákban.

¹⁰ Vö.: Robyn M. Brown (2018): *A gyógyító nevelés gyakorlata a hét életfolyamaton keresztül*. Farm-alapú Nevelésért Egyesület, Budapest.

¹¹ Vö.: Karl König (2002): *A tizenkét érzékből álló kör és a hét életfolyamat*. (Kéziratként belső használatra.) Budapest.

n = 184

5. ábra: A Waldorf-óvodai pedagógusok képzettség szerinti megoszlása (%) -ban. (Forrás: A Waldorf Ház kérdőíves felmérése alapján. Saját összeállítás 2021.)

Pályakezdők nehézségei

A pályakezdő óvónők nagy többsége több területen is nehézséggel küzd. A konferenciamunkában együtt haladunk, de a belső megértési folyamatok mindenki egyéni képességein, készségein, motivációján múlnak. Nehézségeik az alábbi területeken mutatkoznak meg:

- a tanult tartalmak és a tapasztalat nem fedik egymást,
- a Waldorf-pedagógia ismeretének híján vannak,
- az állami képzés és a Waldorf-nevelés között is feladat hidat verni,
- sokkal szorosabb, gyakoribb kapcsolódás van a szülők és pedagógus között,
- nehézséget jelent a nyílt kommunikáció, pedig látja, hogy az idősebb kollégáinál a nyílt, szeretetteljes kommunikáció az alap hozzáállás,
- még nem érzi magát kompetensnek, miközben mégis része a megvalósításnak,
- a Waldorf-pedagógus munkarendje rugalmasabb, ez a mindennapokban heti szinten a 40 óra felett van, bár a szünetnapok száma jóval több, mint az önkormányzati óvodában,
- a túl sok új inger és feladat hamar leterheli, fáradékonyabb, betegesebb kollégáinál, éppúgy, ahogy az új óvodás betegesebb a régebb óta közösségben levő társainál.

Család és óvoda közös útkeresése

Most pedig kapcsoljuk össze a szülők és pedagógusok egyéni gondjait és lássuk meg, hol vannak azok a pontok, amelyek az óvodai életben gyökereznek. Az óvodai tapasztalatokra és a tanácsadói tevékenységre is építünk ennek a résznek a feldolgozása során.

A Waldorf-családok ritkán élnek a szakszolgálatok nyújtotta lehető-

séggel, mert tartanak attól, hogy a gyermekük SNI-kódot vagy egyéb „bélyeget” kap. Éppen ezért tartom kiemelten fontosnak, hogy az óvónő a gyermek- és családvédelem széles spektrumával tisztában legyen. Elvehető a súly és a feszültség, ha mi magunk is kellő mértékben tisztában vagyunk a külső szakemberek tudásával és segítségének módjával, formájával. Ez a következő évek feladata a Waldorf-óvodai szintéren. Valódi segítséget találni szerteágazóan az óvoda falain kívül éppúgy, mint a saját szakmai munkánk mélyítése során.

Amikor a család és az óvoda kapcsolatának problémáját vesszük górcső alá, az elmélet és a tapasztalat összeütközése a legszembetűnőbb. Ezekre kitértem egyenként a pedagógus és a szülői oldalra való rátekintés során, de fontosnak tartom előre megjegyezni, hogy az egyes területeket ott önmagukban szemléltem, hogy utána összehasonlíthatóvá váljanak.

Míg a pedagógusnak a csoportéletről van tudása, információja és tapasztalata, addig a szülő leginkább információval rendelkezik, melyet a gyermekétől, más szülőtől, szülői esten vagy fogadóórán szerez. Itt kell jönnie az önreflexiónak, amelynek újító erőt kell hordoznia. Hogyan teremti lehetőséget a pedagógus arra, hogy a tapasztalata szülői megélés is legyen? Hiszen a Waldorf-óvoda nem elméletben kapcsolódik szorosan a családokhoz, hanem a mindennapokban. Illetve ami még fontos, az az önnevelés és nevelés kapcsolódása, keresni az andragógiai ismeretből felhasználható tudást.

A pedagógusnak a kollégákkal és a szülőkkel sem kell más módot alkalmazni, mint motiválttá tenni, fenntartani az érdeklődést, és hogy belső szükségletnek tekintse minden felnőtt a megértés általi tapasztalatból való új impulzus megszületésének lehetőségét.

Tapasztalat, hogy az a család, amelyik részt vesz a pedagógiai esteken, szülői esteken, előadásokon, de nem jön el a közös tevékenységekre, kívül marad az óvodán, megfosztja magát a megtapasztalás és az ismeret egységbe kovácsolásának lehetőségétől. Így ő egyre több kérdéssel, problémával fog élni. Feladata a pedagógusnak, hogy ezeket a szülőket valamilyen módon bevonja a tevékenységekbe, vagy erre megkérjen más szülőket. Ez a leghatékonyabb módja, hogy a család ne csak értse, hanem élje is, ami körülveszi őt és gyermekét.

Gyakorlati példák az együttműködés erősítésére

Most felsorolom a saját Waldorf-óvónői gyakorlati tapasztalataimból azokat, amelyek az óvodai problémák orvoslására tudtak szolgálni a munkám során:

- A szülők megtanulják az óvodai mindennapi rituáléit, évszakasztalt készítenek otthon, és ezekhez segítséget kérnek.
- A havonkénti szülői esten mindig beszéltünk az adott ünnepi idő-

szak jelentőségéről, így a szülőkből sok otthon már rutinszerű ünnep új értelmet nyer és újfajta megélést is eredményez.

- Hetente kirándultunk a gyermekekkel, és a szülők számára lehetőséget adtunk, hogy ezeken akár a kistestvérrel együtt is részt vegyenek. Hosszú távon ez az érdeklődő, felvett gyermekek ismerkedési, befogadási lehetőségét is magában rejtette. Látják a gyermekkel hogyan beszélünk, hogyan reagálunk helyzetekre, a határok finom megtartása hogyan történik.
- Az óvodai művészeti tevékenységeket tapasztalati úton megélheték a családok a szülői esten.
- A közös kézműves-tevékenységekkel megismerkedtek azokkal az eszközökkel, amelyek a pedagógiánkhoz tartoznak. Előkerülnek azután otthon a háztartásokban a dagasztóteknők, a horgoló- és kötőtűk, a varrógép, bátran használják a gyermekekkel a szerszámokat, a legkisebb kertben is elkezdenek dolgozni a gyermekekkel...
- Bizonyos esetekben, a többi szülőt erről tájékoztatva, beengedtünk 1-1 szülőt az óvodai életünkbe, hogy láthassák a napi ritmust vagy a gyermeküket.
- Szülői esten rendszeres szituációs-szociális játékokat kínáltunk, mely során a szülő éppúgy ráismerhetett önmagára, mint a gyermekek különbözőségeire.
- Az ünnepek egy részén részt vesznek a családok, ahol nem tartunk bemutatót, hanem együtt éneklünk, játszunk, esetleg a pedagógus mesél vagy bábozik.
- Az egyéni beszélgetések során a gyermekmegfigyelési tapasztalatainkat megosztjuk a családdal, hogy lássák, ha fel is merül egy probléma, akkor mi a rátekintés után azt keressük, hogyan oltható ki az óvodai környezetben vagy hogyan vezethető, alakítható át.
- A gyermekmegfigyelést valamilyen misztikus dolognak képzelik a szülők, s ha beszélünk róla közösen, a szülői figyelem kezd kitágulni, új megoldási kulcsokat találunk egy adott helyzet orvoslására.
- A gyermekmegfigyelést és az önreflexiót is meg kell ismertetni a családdal, hogy a szülő lássa, a pedagógus nem kihelyezi a problémát, hanem egységben kezeli. Ennek egyik módja, hogy megismerttjük őket az életkori sajátosságokkal, a másik a fogadóórán a saját gyermeket érintő észrevételek megosztása.

Ezek az együttlétek mind azt szolgálják, hogy felismerjük közösen azokat a területeket, amelyek a gyermek fejlődéséhez szükségesek. Sok esetben a külső változások hatására kényszerülünk új megoldásokhoz nyúlni. De minden esetben a gyermeket kell szem előtt tartani.

Nem említettem, mert egyértelműnek tekinthető a helyes pedagó-

gus-attitűd, mely elengedhetetlen egy jól működő, a gyermekek érdekét előtérbe helyező óvodában.

Ha az óvodapedagógusok szeretettel, gondoskodással teli légkört teremtenek, ha képesek egymásra éppúgy figyelni, mint a gyermekekre és családjaikra, ha észreveszik és komolyan veszik a problémákat, és meglévő vagy új módszerekkel keresik a megoldást és az együttműködést, akkor megvalósul a gyermekek mindenek felett álló érdeke. Sok nehézséggel küzdenek a Waldorf-óvodák, de olyan összetartó szellemi erő veszi őket körül, amely alkalmassá teszi őket a gyermekek védelmére és a kisgyermekkoruk megfelelő fejlődés segítésére. Egyre nagyobb számban való megjelenésük igazolja a létjogosultságukat.

Rátéekintés a hipotézisre, konklúzió

„Az életre csak élet által neveltetünk, s aki azt hiszi, hogy a gyermeket elvek és szabályok által életrevalóvá képezheti, egy cseppel sem jőzanabb annál, ki valakit szárazon tanít úszni.”¹² (Eötvös József)

A Waldorf-óvodai lét sok szegmensét megéltem, és arra ébredek rá újra és újra, hogy ez a pedagógia és az azt megalapozó antropozófia élet-hosszig tartó tanulási lehetőség.

A fejlődés folyamatából a gyermek és a felnőtt tanulása közötti eltérést tekintetem át röviden. Az első 7 év során a kisgyermek a saját tapasztalata útján tanul, leutánozva a körülötte lévő embereket, környezetet. Így a tanulása a gyakorlások által szépen, lassan tudássá válik. Persze az óvodai évek végéig ennek a tudásnak a megfogalmazására csak korlátozottan vagy egyszerű szavakkal képes. Ám az iskolaérettség egyik jelként a tapasztalatairól már megállapításokat tesz, sőt tanulva a korábbiakból, már előre tervez.

S most nézzünk rá önmagunkra. A felnőtt a gyermekhez képest sokkal inkább a gondolataiban él. Előre tervez, utánaolvas, majd megvalósítja, amit szeretne. S erre ránézve fejlődik. Cél a közös tevékenységekkel, elmélet és gyakorlat találkozásával, hogy ráébredjünk, minden feladatunk csakis annak tükrében végezhető, hogy a gyermek mindenek felett álló érdekét, életkori sajátosságait figyelembe véve mi, felnőttek váltoozunk, hogy a környezetet megváltoztathassuk. A családok az óvodai életben való részvétellel elsajátítanak olyan gyakorlatokat, módszereket, amelyeket otthoni környezetükbe is bevisznek. Értékké válik számukra a saját kézzel készített étel, ajándék, szellemi tartalommal telik meg újra az ünnep. Több példát is bemutattam a cikkben, melyek azt erősítették meg, hogy

¹² Citatum, Eötvös József-idézetek. https://www.citatum.hu/szerzo/Eotvos_Jozsef (letöltés dátuma: 2021. 03. 25.).

a család örömmel él a mindennapjaikban a pedagógustól tanult praktikkal, művészeti eszközökkel, jó gyakorlatokkal.

Mindaz igazolja az 1. hipotézist: Kiegyensúlyozó hatással van az óvodás gyermek fejlődésére, ha a család alkalmazza az otthoni környezetben az óvodai élet gyakorlati elemeit.

A szülőség és a pedagógus lét egy út, a tapasztalás, a tanulás közösen és párhuzamosan zajlik gyermek és felnőtt között. Ezt mindig is szem előtt tartottam, amikor belépett egy új család a Waldorf-óvoda kapuján. Tudni kell a felnőttnek, hogy egy közös tanulóútra lépünk, melyben a gyermeknek csak élnie kell, nekünk pedig folyamatosan jelen lenni, figyelni, segíteni, támogatni őt, tanulni a helyzetekből, miközben a gyermekekkel együtt mi is belemerülünk, belefeledkezünk a mindennapok csodájába.

Sok nehézséggel küzdenek a Waldorf-óvodák, de olyan összetartó szellemi erő veszi őket körül, amely alkalmassá teszi őket a gyermekek védelmére és a kisgyermekkoruk megfelelő fejlődés segítésére. Egyre nagyobb számban való megjelenésük igazolja a létjogosultságukat. A gyermek teljes egyéniségének figyelembevételével, a szülővel közös találkozó, melyek a gyermeki világ megismertetéséről szólnak, mind a gyermek harmóniáját, kibillenése esetén pedig a gyógyító impulzust hordozzák. A lehetőség a pedagógiában benne van, a megvalósulás csakis a közösen felvállalt sorskövetésben, bölcs gyermekszerszeretben mutatkozik meg.

A közös együttműködési pontok sokszínűsége igazolásként szolgál a 2. hipotézisre: A Waldorf-óvodapedagógia preventív és gyógyító hatása nő, amennyiben a szülők és pedagógusok között megvalósul a mindennapi életben az együttműködés a gyermekek védelme és fejlődése érdekében.

A kutatás „Kihívások...” részében bemutattam, hogy a 2010-es évek második felében megjelenő rendeletek, jogszabályváltozások az eredeti szándékot nem minden esetben veszik figyelembe. Ezek orvoslását az Alkotmánybíróság igyekszik felügyelni. De vannak ma is olyan rendeletek, amelyek nem felelnek meg a fent említett érdekvédelemnek.

Így a 3. hipotézisemet a jelenben igazolni látom, miszerint: Az elmúlt évek jogszabályváltozásai visszalépést jelentenek az óvodai élet területén a gyermek- és szülői jogok szabad gyakorlásában.

A Waldorf-közösségek fejlődése érdekében világosan leszűrhetőek a következő évekre váró feladatok. A Waldorf-óvodák országos szintű feladata újra harmóniába hozni a Waldorf-pedagógiai és az új törvényi elvárásokat. A következő feladatok várnak az elhivatott Waldorf-pedagógusokra és őket támogató, velük együttműködő szervezetekre, közösségekre: a WOP felülvizsgálata; a 2,5–3 éves gyermekek befogadásának megfelelően kidolgozott biztos, életkornak megfelelő háttér megteremtése; a pedagógusok létszámának stabilizálása és Waldorf-továbbképzéssel szakmaiságuk növelése; a nevelés és önnevelés kívülről megjelenő módszereinek

belsővé alakítása; a szülők szakszerű támogatásához a képzettség növelése.

Összegzésképpen, a magyarországi Waldorf-óvodák több mint 30 évét áttekintve megállapítható, hogy a Waldorf-óvoda a szülők és pedagógusok szoros együttműködése révén az egészséges, életkori és egyéni sajátosságokhoz igazodó gyermekfejlődést, az individuum kibontakozását támogatja és minden esetben annak megvalósítására törekszik.

Zárszóként Rudolf Steiner számomra meghatározó mondatát idézném: *„Szabad pedagógia szabad emberek számára, akik munkájukat miszsiósnál többnek tekintik: szent művészetnek az Isteni szolgálatára, amely az emberben van – és hogy ennek az ajándéknak és ennek a felelősségnek a tudatában legyenek.”*¹³

¹³ Rudolf Steiner (1993): *A gyermek nevelése szellemtudományi szempontból*. Jáspis Kiadó, Budapest. 5.